

Forord

Høsten 2009 ledet undertegnede en arbeidsgruppe for utvikling av examen facultatum ved Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo. Denne arbeidsgruppen leverte sin innstilling til PMR (Programutvalget for Master i rettsvitenskap) i desember 2009. I innstillingen ble det blant annet lagt til grunn at den forrige

«omlegging av ex.phil. og ex.fac. har fått den konsekvens at verdifulle emner har forsvunnet ut av studiet. Studentene får for eksempel ikke systematisk opplæring i logisk tenkning, tolkningsteori, argumentasjonsteori, definisjonsteori, sannhetsteori mv. Det er ikke holdbart at studentene aldri lærer forskjellen mellom term og begrep, hvordan man skal avgjøre om et resonnement har logisk gyldig form, hva som kan menes med uttrykket 'sannhet' mv. Omleggingen av ex.phil. har på mange måter medført en type reversering av den prosess professor Arne Næss satte i gang på 1930-tallet, og som innebar en meget positiv reformering av ex.phil. Fra å være en nærmest idéhistorisk gjennomgang av filosofihistorien ble ex.phil. omdannet til et studium av relevante filosofiske begreper og analyseformer. Den siste reform av ex.phil. ble gjort under erkjennelse av de enkelte vitenskapsdisipliners særtrekk, og det var neppe tilsiktet at den skulle medføre en reversering av den reformprosess som ble iverksatt på 1930-tallet.»

Det ble på denne bakgrunn foreslått at det skulle opprettes en ny del C i faget. Formålet var å innta sentrale emner som tidligere inngikk i ex.fac.-ordningen, herunder emner fra allmenn språketeori, definisjonsteori, logikk og argumentasjonsteori. En slik endring ble endelig vedtatt av PMR i februar 2011. Den nærværende fremstilling er ment å dekke læringskravene i denne nå opprettede delen. Størrelsen på den nyopprettede del C er 2 studiepoeng, hvilket legger klare begrensninger på fremstillingens omfang.

Jeg sier min beste takk til førsteamanuensis dr.art. Eivind Kol-

flaath, vitenskapelig assistent Stine Gahre, professor dr.juris Ståle Eskeland, samt universitetsstipendiatene Thomas Frøberg, Anders Løvlie og Markus Jerkø. Disse bidro alle med en rekke verdifulle innspill til boken.

Oslo, november 2011

Alf Petter Høgberg

Til annen utgave

Annen utgave er utarbeidet etter å ha mottatt innspill fra Markus Jerkø, Eivind Kolflaath og Trond Solvang. Mange takk til dere!

Oslo, mai 2015

Alf Petter Høgberg

Innhold

Forord	7
1 Innledning	13
2 Språk og tolkning	15
2.1 Innledning	15
2.2 Noen grunnleggende størrelser og sondringer i språkteorien	15
2.2.1 Innledende om semantikk, syntaks og pragmatikk	15
2.2.2 Språklige uttrykk, begreper og referanse – tegntrekanten	16
2.2.3 Sondringen mellom normative og deskriptive intensjoner	19
2.2.4 Definisjoner, analytisk u/sanne utsagn og karakteristikk	22
2.2.5 Analytiske og syntetiske intensjoner	22
2.2.6 Om begrepet ‘sannhet’	23
2.2.6.1 Innledning	23
2.2.6.2 Korrespondanseteorien for sannhet – en ontologisk sannhetsteori	25
2.2.6.3 Koherensteorien for sannhet	29
2.2.6.4 Konsensusteorien for sannhet	30
2.2.6.5 Den performative sannhetsteori	31
2.2.6.6 Oppsummering: Sannhetsteorier og juss	32
2.3 Nærmere om tolkning, herunder presiserende og korrigerende tolkning	33
2.4 Årsaker til tolkningsproblemer	40
2.4.1 Semantisk vaghet	40
2.4.2 Flertydighet	41
2.4.2.1 Innledning	41

2.4.2.2	Semantisk flertydighet	41
2.4.2.3	Syntaktisk flertydighet	42
2.4.2.4	Pragmatisk flertydighet og ulike uttrykksmodi – talehandlingsteori . . .	43
2.4.3	Særlig om motstrid mellom elementer i slutningsgrunnlaget	45
2.4.4	Om taushet og «lakuner»	46
2.5	Om «den språklige vending» i filosofi og språkteori	47
3	Definisjonsteori	51
3.1	Definisjoners betydning for språkbruk og juss.	51
3.2	Definisjon av ord eller begreper?	53
3.3	Normative og deskriptive definisjoner	54
3.4	Begreper i rettsregler og begreper om rettsregler.	56
3.5	Konnotasjonsangivelser, denotasjonsangivelser og kombinasjoner.	59
3.6	Forholdet til tegntrekanten; intensjonale og ekstensjonale nominaldefinisjoner, «vesensdefinisjoner»	62
3.7	Definisjoner gjennom art og underart.	64
3.8	Betingelsesbegreper og momentbegreper	65
3.9	Andre aspekter ved definisjoner og definisjonsmåter . . .	66
3.9.1	Innledning	66
3.9.2	Overtaleelsesdefinisjoner	67
3.9.3	Ostensive definisjoner.	68
3.9.4	Genetiske og operasjonelle definisjoner.	68
3.9.5	Analytiske og syntetiske definisjoner	69
3.10	Om formulering av definisjoner	70
3.10.1	Innledning	70
3.10.2	Navngivingen – formulering av definiendum . .	71
3.10.3	Struktureringen – formulering av definiens	73
3.10.3.1	Innledning	73
3.10.3.2	Definiens bør gi definiendum et passende omfang – de materielle krav til definiens	73
3.10.3.3	Formelle krav til definisjonen; presiserbarhet, operasjonaliserbarhet, ikke sirkularitet	75

4	Setningslogikk og slutningsformer	77
4.1	Innledning	77
4.2	Setningslogikk	77
4.3	Om normative størrelser som premisser i et setningslogisk resonnement	83
4.4	Forholdet mellom årsakssammenheng og logiske sannhetsfunksjoner	85
4.5	Slutningsformene; deduksjon, induksjon og abduksjon	88
5	Argumentasjonsteori	91
5.1	Innledning	91
5.2	Om overveielser og begrunnelser, samt årsaker og grunner	92
5.3	Standpunktargumenters holdbarhet og relevans	94
5.4	Deskriptiv og normativ argumentasjon	96
5.4.1	Innledende bemerkning om sontringen	96
5.4.2	Nærmere om deskriptiv argumentasjon	96
5.4.3	Nærmere om normativ argumentasjon	97
5.5	Nærmere om samspillet mellom standpunktargumenter, holdbarhetsargumenter og relevansargumenter	99
5.5.1	Innledning	99
5.5.2	Presentasjon av et saksforhold	101
5.5.3	Systematisering av argumentene i argumentoversikter	102
5.5.4	Nærmere om slutning fra argument til standpunkt	104
5.6	Særlig om retorikk	106
5.6.1	Innledning	106
5.6.2	Noen sentrale størrelser og sontringer i klassisk retorikk	108
5.6.3	Ethos i retten	110
5.6.4	Toposlæren – læren om argumentasjonsmønstre	112
5.6.5	En avsluttende bemerkning om rettsretorikken som alternativ til tradisjonell metodelære	117
	Litteraturregister	119
	Stikkordregister	121